

למעשה

הרב עובדיה דהן שליט"א

י"ר המועצה הדתית אשדוד ורב בית המנסת הניכי הישיבות – "בית יוסף" קרית פוניבו

חשיבות רגע של אמונה

מה גדלו מעשי האמונה, עד שכל רגע ורגע של אמונת האדם בעולם הזה, חשוב וחביב מאד בעיני הבורא יתב"ש. וכן מצינו באבן עזרא (פירוש הארוך) על הפסוק בפרשתן (י"ד, ד): "וידעו מצרים כי אני ה'", דלכאורה צ"ב, והרי 'מצרים' הללו עומדים כעת לטבוע בים, ומהו וידעו מצרים? אלא דקאי על המצריים שנותרו במצרים, וגם על אלו הנמצאים בים קודם מותם, גם הם "וידעו מצרים כי אני ה'" - באותם הרגעים קודם שימותו. פוק חזי כמה שידד הבורא מערכות שמים וארץ, שהרי הוצרך ה' להשאירם בחיים שלא ימות עד שידעו שאני ה' והוי כעין שבור את החבית ושמור את יינה שציוה ה' את השטן וגדול היה צערו של השטן על זה יותר מכל יסורי איוב (ב"ב טז). והכל בכדי להחדיר אמונה בה' באותם כופרים נאלחים אף לרגע אחד!

מסופר על הגאון הצדיק ר' ליב חסמן זצ"ל שבינה"פ האחרון לחייו ירד אחר תפילת נעילה לביתו כי נחלש הרבה מהתענית וירדו עמו מנין בחורים, וכשהמתינו לתפילת ערבית אמר להם בהפטרות מנחה קראנו שיונה הנביא אמר לאנשי הים (האוניה) שאוני והטלוני אל הים ולמה אמר שאוני היה די לומר הטלוני לים וזהו? אלא י"ל שדקדק והאריך במילה זו להרויח עוד רגע של חיים. ואותו דבר אמר ר' לייב עוד רגע של קדושת יוהכ"פ זה מרגלית יקרה.

מאמר מרכזי הרב פנחס זרביב

מנין היו עמ"י המושיים במצוות ומעשים טובים

"וחמושים עלו בני ישראל מארץ מצרים" (י"ג - י"ח) בתרגום ירושלמי מובא, שהיו חמושים במצוות ובמעשים טובים. שואל ה"באר יוסף", מאיפה היה להם מצוות ומעשים טובים, הלא כתוב (יחזקאל ט"ז - ז) "ואת ערום ועריה", וא"כ לא היה להם מצוות ומעשים טובים. אלא מתרץ הבאר יוסף, בתרגום יונתן בן עוזיאל מובא, שכל אחד עלה ממצרים עם חמישה טפלין - ילדים. מה הכוונה חמישה טפלין? אומר ה"באר יוסף" ממצרים עלו רק אחד מחמישה, שהרי ארבע חמישיות מתו במכת חושך, א"כ, על כל משפחה שנשארה שלמה, נשארו ארבע משפחות של יתומים שנלקחו ואומצו ע"י הנותרים, שהרי הילדים לא היו רשעים ולא מתו. נמצא, שכל אחד עלה עם חמישה ילדים - חמש משפחות של ילדים, אחד שלו ועוד ארבע משפחות ילדים של אלו שמתו בימי החושך, נמצא עוד, שאלו שלקחו את היתומים עשו בכך חסד, ונמצא שהם עלו חמושים במצוות וגם בילדים. ולפי פירוש זה, נקבל הבנה מחודשת בפסוק (ירמיהו ב' - ד) "זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולותייך לכתך אחרי במדבר בארץ לא ירועה", שהקב"ה זוכר לעם ישראל "זכרתי לך חסד נעורייך", את החסד שלקחו את היתומים מהמשפחות שראשיתן מתו במכת חושך, את החסד עם "נעורייך" את זה הקב"ה זוכר לדורות. ועוד יש לומר בהקדים דברי המשנה באבות (פ"ג י"ב) 'כל שמעשיו מרובין מחכמתו מתקיימת וכל שחכמתו מרובה ממעשיו אין חכמתו מתקיימת' שואל רבינו יונה כיצד יתכן שיהיו מעשיו מרובין מחכמתו, הרי אינו יודע - וכיצד יקיים?

אלא מתרץ רבינו יונה שאדם שמקבל על עצמו לקיים כל שיווהו תופשי התורה ולשמוע את כל דבריהם, הרי זה נחשב כאילו קיים את כל התורה. וזה הביאור שמעשיו מרובין מחכמתו - שאע"פ שעדיין לא למד, אבל מכיון שקיבל על עצמו לשמוע כל מה שאומרים לו, הרי"ז כאילו עשה, ומעשיו מרובים מחכמתו.

ובזה מבאר את דברי האבות דר"נ: (פרק כ"ג) 'כל שמעשיו מרובין מחכמתו מתקיימת שנא' נעשה ונשמע', שע"י שכלל ישראל קבלו על עצמם לעשות כל אשר יצוה עליהם הקב"ה הרי"ז נחשב כאילו עשו ומעשיהם מרובין מחכמתם. הרי שאדם צריך לשמוע מה שאומרים לו, ובה' מעשיו מרובין מחכמתו וחקמתו מתקיימת'.

[וז"ל 'אבל יש לשאול איך אפשר להיות מעשיו מרובין מחכמתו ואם אינו יודע התורה והמצוות וכי יש לו לעשות המעשים האלו על מה עשאים.

אלא שזו המשנה דברה לפי עצה טובה נאה ומקובלת שיש לו למי שאינו יודע שלא יאבד נפשו ושיקבל על עצמו לעשות כל הדברים אשר יגידו לו החכמים ולא יסיר מהן ימין ושמאל כאשר ידעם וע"פ התורה אשר יורו אותנו ועל המשפט אשר יאמרו לו יעשה ומיד שקבלה זו יקבל על עצמו בלבב שלם ובנפש הפצה מעלה שכר כאילו קבל עליו כל המצוות ועל דרך זו אמרו כל שמעשיו מרובין מחכמתו כי אף מי שאינו יודע ואינו עושה נקראין מעשה על שם כי יש לו שכר עליהם כאילו עשאו מפני הקבלה וכן מפורש באבות דר' נתן דתנן התם. כל שמעשיו מרובין מחכמתו מתקיימת שנאמר נעשה ונשמע שהקדימו ישראל העשה לשמיעה והיה להם לומר נשמע ונעשה כי קודם שיוכל לעשות את המעשה צריכין לשמוע מה יעשו אלא שקבלו עליהם תחלה לעשות כל אשר יצוה עליהם וישמעו ומיד קבלו שכר כאלו עשאו.]

ולפי"ז מובן שכיון שקיבלו עליהם לקיים התורה נחשב שעלו חמושים בתורה ומצוות רואים עד כמה גדול כוחה של קבלה.

ניתן לשמוע את שיעורי הרב פנחס זרביב שליט"א בקול הלשון 0722741111

שם שם לו חק ומשפט ושם ניהו (שמות ט"ו, כ"ה)

וצ"ב מה הסמיכות של ושמ נסה שנאמר על מרה עם הפרשה של קריעת ים סוף. הרי גם אם נאמר שכך היה סדר הדברים, ולכן הובא ענין זה מיד לאחר מכן - עדיין יש להבין מדוע תקנו חז"ל שיקראו גם פסוקים אלו בסיום קריאת התורה של 'שביעי של פסח? לכאורה, איזה קשר ישנו בין פרשה זו לקודמתה, ואיזו שייכות יש לה לענייני של יום?

אלא מבאר הגאון הצדיק רבי יצחק ירוחם בורדיאנסקי שליט"א, משגיח ישיבת 'קול תורה', בספרו 'שיח יצחק' (מועדים, עמוד רט) שרואים נקודה חשובה מאוד בעבודת השם: הנה בקריעת ים סוף, עת פרצה מפיחה ההכרה הגבוהה של א-לי ואנוהו, התרוממו כללי ישראל לדרגה גבוהה מאוד, למעלה מהשגותיהם, כמו שאמרו חז"ל: "ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי". אולם היצר הרע לא הלך לשום מקום. הוא איתן וחזק, ומלאכתו היא להפיג את הרושם, להכחית את חוש ההתפעלות ולהחליש את בחירות ההכרה. כך שלפי טבע האדם, אם אינו מיישם את הרגש ההתפעלות בפעולה מעשית - כעבור תקופה קצרה הוא מאבד את מה שהשיג! כי טבע האדם הוא שירגש חולף ואינו נקבע בנפש. רק על ידי עבודה עקבית להפנים את עומק הדברים בשכל ובדעת - הרגש חודר להכרה. כמו שהתבטא מרן הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל: אכן, ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי והכל טוב ויפה, אולם סוף כל סוף היא נותרה על מקומה, באותו מקום בו עמדה לפני כן - שפחה היתה ושפחה נשארה! כדי לדעת ולהבחין שאכן הדרגה וההכרה שהשיגו כללי ישראל יצרו רושם עמוק בנפשם פנימה, רושם שיגיר בעקבותיו שנוי לטווח ארוך - מוכרחים את הרושם נסחו, שיוכיח כיצד השפיע ההרגש הגבוה בשעת הנסיון! היום שאחרי - הוא אמת המידה המורה והקובעת כי אכן נס קריעת ים סוף פעל משהו בנפש.

ועוד שהנסיון מראה לאדם היכן מדרגתו ושבע יפול צדיק וקם ובלעדי הנפילה אין קימה ושפיר מובן הסמיכות שעי' הנפילה האדם מגלה שבלעדי שיעשה משהו שום דבר לא ישמר לו

איגרתו המפורסמת של הפחד יצחק

והרב יצחק הוטנר זצ"ל כתב בספרו פחד יצחק (איגרת כחה) רעה חולה היא אצלנו שכאשר מתעסקים או בצדי השלימות של גדולנו, הנו מטפלים בסיכום האחרון של מעלתם. מספרים לנו על דרכי השלימות שלהם, בשעה שאנחנו מודלגים על המאבק הפנימי שהתחולל בנפשם. הרושם של שיחתנו על הגדולים מתקבל כאילו יצאו מתחת יד היוצר בקומתם ובצינונם. הכל משוחזר, מתפעלים ומרימים על נס את טהרת הלשון של בעל החפץ חיים זצ"ל, אבל מי יודע מן כל המלחמות, המאבקים, המכשולים, הנפילות, והנסיונות לאחור שמצא החפץ חיים בדרך המלחמה שלו עם יצרו הרע, משל אחד מני אלף, ודי לנבון שכמותך לדון מן הפרט אל הכלל. התוצאה מזה היא כשנער בעל רוח, בעל שאיפה, בעל תסיסה מוצא בעצמו מכשולים, נפילות, ירידות הדי הוא דומה בעיניו כבלתי 'שתול בבית השם'. שלפי דמיונות של נער זה להיות שתול בבית השם, פירושו הוא לשבת בשלות הנפש על נאות ושאי של חי מנוחות וליהנות מיצרו הטוב כדרך צדיקים נהנים מזיו השכינה שעטרותיהם בראשיהם במסיבת גן עדן. ולאידך גיסא, לא להיות מורגז מסערת היצר על דרך הכתוב של 'במותם חפשי'.

אבל דע לך, חביבי, ששורש נשמתך הוא לא השלוח של היצר טוב, אלא דוקא מלחמתו של היצר טוב, ומכתבך היקר הנלבב מעיד כמאה עדים כי אכן לוחם נאמן אתה בצבאותיו של היצר טוב. כנאגלית אומרים 'הפסד קרב ונצח מלחמה'; בודאי שהגן נכשל ועומד להיות נכשל, (אין בזה משום פתיחת פה לשטן). ובכמה מערכות תפול שדוד. אבל אני מבטיח לך שלאחר הפסד כל המערכות תצא מן המלחמה כשזר הנצחון על ראשך, והטרף החד מפרפר בין שיניך. החכם מכל אדם אמר שבע יפול צדיק וקם (משלי כד טז), והמטפשים חושבים כי כונתו בדרך רבותא, אע"פ שבע יפול צדיק מ"מ הוא קם. אבל החכמים יודעים היטב שהכונה היא שמהות הקימה של הצדק היא דרך הישבע נפילות' שלו. וירא את כל אעם עשה והנה טוב מאד. טוב זה יצר טוב, מאד זה יצר הרע (ב"ר ט).

אהובי, הנני לוחץ אותך אל לבבי, ולוחש באזניך, כי אילו היה מכתבך מספר לי על אודות המצוות ומעשים טובים שלך הייתי אומר שקבלתי ממך מכתב טוב מאד. רוחך סוערת לקראת דברי ירידות ונפילות ומכשולים, הנני אומר שקבלתי ממך מכתב טוב מאד. רוחך סוערת לקראת השאיפה להיות גדול. בבקשה ממך אל תצייר לעצמך גדולים שהם ויצרם הטוב בגמינות חד הוא. לעומת זאת צייר בנפשך גדולות של גדולי עולם באותיות של מלחמה נוראה עם כל הנפילות והנמוכות. ובזמן שהגן מרגיש בקרבך סערת היצר, דע לך שבוה הגן מתדמה אל הגדולים הרבה יותר מאשה בשעה שאתה נמצא במנוחה שלימה שאתה רוצה בה. דווקא באותם המקומות שהגן מוצא בעצמך הירידות הכי מרובות, דווקא באותם המקומות עומד הגן להיות כלי להצטיינות של כבוד שמים.

מה השיכות בין שירת הים להידור מצוה עד שלישי

עזי וזמרת י יהוה לי לישועה זה אלי ואנוהו אלקי אבי וארוממנהו (טו, ב) בגמרא (שבת קלג, ב) "זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות עשה לפניו סוכה נאה ולולב נאה ושופר נאה וכו', אבא שאול אומר ואנוהו הוי דומה לו מה הוא חנון ורחום אף אתה היה חנון ורחום". ובמסכת בבא קמא (ט, ב) "אמר ר' זירא בהידור מצוה עד שלישי במצוה". שיש להוסיף בהידור מצוה עד שלישי משווי כל המצוות. יש להבין מה השייכות של 'הידור מצוה' לשירת הים, ועוד, מאי טעמא רק עד שלישי? כך הקשה בספה"ק "בני יששכר" (מאמרי השבתות, מאמר ב)

אלא יש לבאר ששירה נובעת מעומק הלב ורק מי שאוהב את ה' והוא מרגיש צורך לשיר אפשר לבקש ממנו להדר עד שלישי כמו שראינו שכתוב בגמ' (חולין ק"ה). 'אמר מר עוקבא, אנא להא מילתא חלא בר חמרא (-לגבי אבא לדבר זה אני גרוע מאבי כחומץ בן יין. רש"י), דאילו אבא כי הוה אכיל בשרא האידנא לא הוה אכל גבינה עד למחר כי השתא (-אבא היה ממתין מעת לעת בין אכילת בשר לחלב), ואילו אנא בהא סעודתא היא דלא אכילנא לסעודתא אחרינתא אכילנא (-ואילו אני לא ממתין בין אכילת בשר לחלב כל כך, אלא בארוחה אחת אני אוכל בשר, ובארוחה שלאחריה אני אוכל חלב)

וצ"ב עד שמר עוקבא מגדיר את עצמו כ'חומץ' לעומת אביו שהוא יין. ולמה אביו הוא יין? - היות שהוא מחכה שיעור של 'מעט לעת' בין אכילת בשר לחלב. אם כן למה מר עוקבא עצמו לא חיכה 'מעט לעת' בין אכילת בשר לחלב, ואז היה זוכה להיות יין בן יין?

אולם כתב לתרץ הרב שמחה אלעזר וסרמן זצ"ל בספרו שמחת אליעזר "ח"ב עמ' יט) שיש לדעת שאף על פי שחומרות זה דבר חשוב, זה יין, אבל עם כל זה, רק מי שהגיע לדרגא מתאימה ראוי שיקל על עצמו חומרות מר עוקבא העדיף שלא לקבל על עצמו וחומרות שהוא הרגיש שהם מעבר להשגתו

"והבני יששכר" (מאמרי השבתות, מאמר ב) כתב בזה דבר נפלא, על פי מה דאיתא בתרגום יונתן על הפסוק (שמות יד, ז) "ויקח שש מאות רכב בחור ושלישים על כלו", ותרגם "ומוליתא תליתאה על כולהו", מה כוונת התרגום? ונראה לפרש על פי הירושלמי כלאים (פ"ח ה"ב) הובא בפירוש הר"ש למשניות (כלאים פ"ח מ"ב) וכן הוא במדרשים (מכילתא פ"א ז) והוא שמנהג העולם היה תמיד לנסוע בעגלה המחוברת רק לסוס אחד בלבד. עד שבא פרעה שהיה בימי יוסף, והנהיג ליסוע במרכבתו בשני סוסים, ("מרכבת המשנה"), ואחר כך פרעה שרדף אחרי בני ישראל, היה אוסר שלשה סוסים בכל מרכבה, וזהו הפירוש "ושלישים על כולו", שהוא הוסיף שלישי על הסוסים, דהיינו סוס שלישי. וזה ג"כ כוונת התרגום יונתן "ומוליתא תליתאה" (היינו סוס, כענין 'מולייתות של בית רבי' בגמרא שבת נב, א), ואם כן הוסיף פרעה 'הידור' שלישי בעבירה, לרדוף אחרי ישראל, והנה השי"ת לקח ממנו נקם סוס ורוכבו רמה בים ומבחר שלשיו טבעו בים סוף, על כן שוררו לפניו זה אלי ואנוהו' אתנאה לפניו במצות, שלקחו ולמדו מההידור של פרעה שהיה הוספה של שלישי בעבירה, ולמדו ממנו להדר במצוות עד שלישי. ובספרו "אגרא דפרקא", (אות שע"ה), הוסיף לבאר עם זה את מאמר חז"ל (פסחים קיח, ב, ערכין טו, א) שהקב"ה שילם לים על מה שפלט את המצרים, ושילם לו הקב"ה כנגד אחד ומחצה שבהם, שבמצרים היו שש מאות רכב ובסיסרא היו תשע מאות רכב", ולמה הוסיף הקב"ה משש מאות לתשע מאות? אלא דהקב"ה הרי מקיים את התורה, ודייקא כאן על הים שנתחדש העניין של הידור מצוה עד שלישי, כאמור, לכן שילם לו הקב"ה תוספת שלישי על מעשהו.

מה החשש הכה גדול שינחם העם

'פן ינחם העם בראותם מלחמה וישבו מצרימה' (שמות יג, יז) וצ"ב וכי אחרי כל היסורים והשיעבוד הנורא שעברו בני ישראל 210 שנים, והנה הם זוכים לראות יד ה' במכות אשר במצרים, בקריעת ים סוף, בהליכתם במדבר כשה' הולך לפניהם יומם בעמוד אש וענן להאיר ולהנחותם הדרך, ואחרי כל זה - "ולא נחם אלוקים דרך ארץ פלשתים וגו' פן ינחם העם בראותם מלחמה וישבו מצרימה", הם ישובו למצרים ארץ סבלותיהם ועינוייהם, ולמה?! "בראותם מלחמה"! הם ראו נפלאות ה' בהוציאם מארץ מצרים בכח גדול וביד חזקה, והם מפחדים ממלחמה ועוד יסכימו מפחד זה לשוב למצרים!!

אלא למדנו מכאן מאיר לנו מרן ר' לייב חסמן צצוק"ל, כי האדם מורכב משני כוחות הפכיים מן הקצה אל הקצה, נשמת חיים לו 'חלק אלוק ממעל', וגוף עכור חשוך וגשמי 'עפר מן האדמה' - "סולם מוצב ארצה וראשו מגיעה השמימה", וכל הזמן מתחוללת בתוכו מלחמה בין שני הפכיים אלו, ויכול האדם להתהפך מן הקצה אל הקצה ברגע קט. וזהו "פן ינחם העם בראותם מלחמה וישבו מצרימה" אחרי שהאדם נמצא במרומי מעלה, יכול הוא להתהפך ברגע לשפל שאין כמותו, הוא רק יראה מלחמה ורגשות פחד וגוף ינסו להפילו. לכך על האדם לעמוד כל חייו בחזקת 'לרגעים תבחננו' כל הזמן בהתבוננות ובחינה על מצבו, כי אין לאדם שום בטחון מהרגע לרגע, גם אחרי שהגיע לדרגות גבוהות ונשגבות יכול לאבד הכל ברגע. ומה נראה גם להיפך כי מדה טובה כפולה וכו', כי גם אם נפל האדם לעמקי שחת, אל לו ליפול ברוחו ח"ו, כי יש בידו לשוב ולעמוד בחפזון נפלא על מקומו הנכון ולקבל שוב מוסרות גופו בידו להטותו לדרך הטוב. הסבא מקלם היה אומר: בני אם תחיו בפשטות תשארו בפשטות! כלומר אם תחיו בלי התבוננות אז ישארו כל מעשיכם כמעשה קוף בעלמא! והארכנו בזה במק"א (למעשה פרשת בא) שפרעה לא היה מתבונן ולכן הוא נפל

ועוד יש לומר שהרי כמה שהדבר הוא יותר יקר לאדם הוא חושש יותר שמא יאבד לו, לכן רצה ה' להראות להם עד כמה יקרה כל ההשקעה ודברי תורה קשה לקנותם ככלי זבה ונת לאבדם ככלי זכוכית. לכן הולכים ה' בכל כך הרבה סיבובים.

ונוסיף שרבי אליהו לאפיאן היה לומד מכאן, שלימדה תורה עד כמה כדאי להשקיע בבריחה מן החטא. כדאי היה לבחור בדרך הרחוקה, ללכת דרך ימים ומדבריות, הכל כדי לנתק את הגשר אשר דרכו אפשר לחזור אל החטא. כדאית השקעה של עבודה רבה ועמל קשה, בעקירה מהמצב ומהסביבה שהיו עד כה, כדי לחסום את הדרך חזרה אל החטא ואל סביבתו.

סיפור על פחדו של ר' אליהו לופיאן מן היצר הרע גם בזקנותו המופלגת

ונוסיף על כך מעשה שסופר על רבינו אליהו לאפיאן יום אחד התעוררתי מוקדם והנה אני רואה את הגה"צ ר' אליהו לופיאן זצ"ל עומד ליד החלון ומדבר כאילו אל עצמו ובלחישתו כדי שלא להעיר אותי משינתי, הטיתי אוזני ושמעתי כיצד הוא חוזר פעם אחר פעם על הפסוק: "לא תביא תועבה אל ביתך", תמהתי, מה פשר שינון הפסוק הזה בעת בוקר מוקדמת? קמתי ממיטתי ושאלתי אותו במחילה מכבודו שיואיל לומר לי פתרון דבר זה.

ויען ויאמר, "אהה, כי עוררתי את כבודו מהשינה", השבתי לו כי הייתי ער מכבר, אך הטיתי אוזני ושמעתי את הדברים ומבקש אני ממנו לומר לו את פשרם, נענה ואמר לי, "יודע כבודו כי אנו הולכים עוד מעט להתפלל בישיבה, מקומנו בישיבה בכותל המזרח ובני הישיבה מכבדים אותי בהיכנס לי הישיבה בקימה ואף ממתנינים לי אחרי קריאת שמע ותפילות "שמונה עשרה", יש אם כן לחשוש שמא חס ושלום תיפול גאוה בלב, ואף כי לא שייך בזה להיכשל בגאוה ממש, מכל מקום לגבהות לב יש לחשוש, והרי נאמר: "תועבת ה' כל גבה לב" (משלי טז), והאי "כל" לרבות בא, כלומר: כל גבה לב אפילו בכגון דא - במי שנתמנה למשפיע בישיבה וכדומה, לזה שאי אפשר אחרת וגבהות לב דמצווה "קרא, ויתכן אף שבכהאי גוונא נאמר להיפך: "ויגבה לבו בדרכי ה' " (דברי הימים ב, יז), מכל-מקום מי יכול לשפוט ולומר שלא נתערבה בי חס ושלום גבהות לב שאינה של מצוה, וממילא נעשה האיש הזה כמי שנאמר אליו "תועבת ה' כל גבה לב" רחמנא ליצלן?! האיך יוכל רב כזה להשפיע על התלמידים?! זו היא הסיבה מדוע הנני משנן פסוק זה של "ולא תביא, תועבה אל ביתך".

בשומעי דברים אלה התפעלתי מאד ומרוב התרגשותי אמרתי לו בתמימה: "כבוד ר' אליהו", האם אנשים זקנים כמונו היום שבורים ורצוצים בגוף ובנפש, יש לנו עוד לחשוש שמא ניפול בגאוה?"

ויפן אלי ויאמר, "מה השאלה? משל למה הדבר דומה לפצצה איזמה שמונחת בפניה או בתוך אולם גדול מזה כמה שנים ובמשך זמן זה חלפו לידה אלפי בני אדם ולא התפוצצה, האם משום כך אין כבר סכנה שמא תתפוצץ עוד"? "עד כאן", סיפר הר"א קורזנר, (מובא בפתיחה לספר "לב אליהו" בראשית, עמ' 31 ובספר ר' אלה עמ' 310) (קטע זה מלמעשה ויקרא ועי"ש עוד).

ועוד תירוץ יש על זה שחשש הקב"ה, אחרי שבני ישראל יראו שלא נשאר מכל המצרים עד אחד ושכולם טבעו בים, יכולה היתה לעלות במחשבתם, נחזור חזרה למצרים, למקום מיושב שאנו מכירים אותו, הרי בין כה וכה האדונים שלנו מתו ועבור מהעולם, ונחזור כעם חופשי ולא משועבד. ולכן "ולא נחם אלוקים דרך ארץ פלשתים", להשתחרר מבית עבדים ולחזור לטומאה.

הרב חיים בן חמו שליט"א

פרשתנו עוסקת בסיום תהליך גאולת עם ישראל ממצרים, העם יוצא ביד רמה תחת הנהגתו של אב הנביאים רעיא מהימנא משה רבינו.

על הפסוק "ויקה משה את עצמות יוסף עמו, כי השבע השביע את בני ישראל לאמר, פקוד יפקוד אלוקים אתכם, והעלית את עצמותי מזה אתכם" _ג-יט) פרש"י "השבע השביע" השביעם שישביעו את בניהם, והסיבה שלא השביעם שיעלוהו מיד, מפני שידע יוסף שלא יניחום המצרים, אומר המדרש (שמו"ר כ) עליו הכתוב אומר (משלי י) "חכם לב יקה מצוות" שבזמן שכל ישראל היו עסוקים בלאסוף כסף וזהב, משה עסק בלחפש את ארונו של יוסף, שנאמר "ויקה משה את עצמות יוסף", אמר הקב"ה למשה יוסף היה חייב לאביו לקבורו, מפני שהוא בנו, והוא חייב במצוות כיבוד אב ואם, ואתה לא בנו ולא בן בנו, ולא היית חייב לעסוק בו וקברת אותו, וכן אני שאיני חייב לברייה אני מטפל בכך ואקברך, שנאמר (דברים לד) "ויקבור אותו בני".

הגמ' במסכת (סוטה יא.) אומרת על משה את הפסוק "אוהב כסף לא ישבע כסף" זה משה רבינו, שהיה יודע שאין שלוש הערים שבעבר הירדן קולטות, עד שלא נבחרו שלוש בארץ כנען, ואמר מצווה הבאה לידי אקיימנה, וכמו הרודף אחר הממון תשוקתו גדולה, יש לו מנה רוצה מאתיים, כך משה רבינו במצוות, אוהב מצוות לא ישבע מצוות, שכאשר מונחות לפניו מספר מצוות בו זמנית, הוא מפעיל את כל חוכמתו על מנת לקבוע ולהחליט סדרי עדיפויות, ומהי המצווה הכי חשובה ולא הכי קלה, ולכן הפסוק אומר עליו "חכם לב".

לפני צאת ישראל ממצרים עמדו בפני משה וכל ישראל שתי מצוות, האחת לאסוף כסף וזהב כדי לעמוד בהתחייבות שאמר הקב"ה לאברהם אבינו בברית בין הבתרים, "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" והשנייה לחפש את ארונו של יוסף, על מנת לעמוד בשבועה שהשביע את בני ישראל שבצאתם ממצרים יעלו אתם את עצמותיו, בעוד שעם ישראל בחרו לעסוק במצווה הנעימה והנוחה לאסוף כסף וזהב, משה בחר לחפש את ארונו של יוסף, כאשר המשימה לא הייתה קלה או פשוטה, כמתואר במדרש, שמשה יגע שלושה ימים ושלושה לילות, ולא מצא את ארונו של יוסף, עד שפגעה בו סרה בת אשר ואמרה לו שהמצרים שמו אותו בארון במשקל חמש מאות ככרי כסף, וזרקו אותו ביאור, כי ידעו שבלי ארונו של יוסף, לא יוכלו עם ישראל לצאת ממצרים, (בשם האלשיך הק' מובא שזה היה מכוון משמים, כדי שגופו הטוהר של יוסף לא יכנס לאדמה הטמאה של מצרים) והמדרש מדגיש בהתפעלות שלושה ימים ושלושה לילות, ללמדנו שמושה עשה מאמצים מעל הטבע, שהרי הרמב"ם בהלכות (שבועות הלכה כ) כותב "הנשבע שלא ישן שלושה ימים מלקין אותו מיד", כי זו שבועת שוא, מפני שאדם לא מסוגל לכך, והנה משה מרוב התשוקה שלו בקיום המצוות פועל מעל הטבע, ולכן הוא נקרא "חכם לב", תואר שהוענק לבונה המשכן, שאף הם תשוקתם לבנות את המשכן הייתה מעל יכולתם הטבעית, שהרי מדובר בדור יוצאי מצרים, שהורגלו במצרים לעסוק בעבודות גסות בחומר ובלבנים, וכאן הם אמורים לעסוק בעבודות עדינות ומדויקות בכסף וזהב, והתורה מעידה עליהם שאת כל הכלים עשו כאשר ציוה ה' את משה, ומניין המיומנות? התשובה "חכמי לב" כלומר כאשר יש רצון תשוקה ודבקות במטרה אז זוכים לסייעתא דשמיא, כך גם משה זוכה אחר שלושה ימים ליד מכוונת ובצורה על טבעית הוא מצליח להוציא את ארונו של יוסף, כמתואר בגמ' ובמדרשים.

ואם ישאל השואל מה ההתפעלות מכך שמושה בחר לעסוק בארונו של יוסף ולא בכסף וזהב? מה שזיכה אותו שמכל באי עולם הוא היחידי הזוכה שהקב"ה עוסק בקבורתו? וכי שבח הוא לאב הנביאים לאחר שזכה לשהות במשך מאה ועשרים יום בשמים, לדבר עם הבורא באספקלריה המאירה, לנצח מלאכים, ולהוריד תורה לישראל, שכסף וזהב לא תופשים אצלו מקום? ועוד הרי עם ישראל שעסקו בלהשאיל כסף וזהב היה בזה סוג של התעללות מפני שמדובר אחר מכת בכורות, ולאחר שאין בית שאין שם מת, ולאחר שבני ישראל הקריבו את אלוהי מצרים כקורבן פסח, ובני ישראל עשו כדבר משה וישאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב ואחר כך כתוב (יב-לו) "וה' נתן את חן העם בעיני מצרים וישאלום" ופרש"י אף מה שלא היו שואלים היו נותנים להם, היו שואלים אחד והם נותנים שניים, יוצא שעצם בקשתם הייתה כרוכה בקידוש ה' גדול, ולכן היה צורך שהקב"ה יתן את חן העם, ואם כך אצל בני ישראל איזה קידוש ה' היה אם משה היה מצטרף כמי שחולל את כל המכות ומבקש כסף "לשמה" הרי שהיה בזה קידוש ה' גדול, ובכל זאת משה מחליט לעסוק בארונו של יוסף ועל זה ציינו אותו חז"ל בתואר "חכם לב"

ובאמת בסופו של דבר אנו רואים עד כמה שהיה משה צודק שהרי אמרו חז"ל על הפסוק "וירא הים וינס" מה ראה הים? את ארונו של יוסף, נס מפני הנס, כלומר שאם לא היה ארונו של יוסף מה היה מועיל להם כל הכסף והזהב שאספו, ובכך מבאר הכלי יקר את הסמיכות בין הפסוק "ויקה משה את עצמות יוסף" ... לבין "וחמושים עלו בני ישראל ממצרים" שהנשק הסודי של עם ישראל היה ארונו של יוסף, בו נמצא מי שעמד בניסיונות קשים מאוד ובהצלחה רבה, והוא מסמל עבורנו סמל ודוגמא איך לעבור משברים בהצלחה, ואולי בנוסף זו הייתה חכמת לבו של משה.

ה' יכנו ללמוד וללמד לשמור ולעשות אמן.